

Kwaliteitsnorm

Expertisecentra Endometriose

Initiatief

Nederlandse Vereniging voor Obstetrie & Gynaecologie (NVOG):

- NVOG werkgroep Endometriose
- NVOG pijlers Gynaecologie en Voortplantingsgeneeskunde

Utrecht, 12 juni 2020

Inhoud

Auteurs	3
Inleiding	4
Criteria voor level-1-centra	5
Criteria voor level-2-centra	6
Referenties	8

Auteurs

Bestuur NVOG werkgroep Endometriose:

Dr. N. van Hanegem, gynaecoloog MUMC+

Dr. P.J.M. van Kesteren, gynaecoloog OLVG

Dr. E.R. Klinkert, gynaecoloog UMCG

Dr. J.W.M. Maas, gynaecoloog MMC

Prof. dr. V. Mijatovic, gynaecoloog Amsterdam UMC

Dr. A.W. Nap, gynaecoloog Rijnstate Ziekenhuis

Dr. J.P.T. Rhemrev, gynaecoloog Haaglanden MC

Dr. H.R. Verhoeve, gynaecoloog OLVG

Inleiding

De klinische praktijk leert dat vrouwen met endometriose niet altijd optimaal worden behandeld. Door gebrek aan ervaring en/of expertise kan het bijvoorbeeld voorkomen dat vrouwen die geopereerd worden vanwege een endometrioom, de tot dan toe onopgemerkte diepe endometriose het operatiegebied niet goed toegankelijk maakt en de beoogde cystectomie suboptimaal wordt uitgevoerd. Een ander voorbeeld is dat vrouwen met diepe endometriose soms niet optimaal behandeld worden en onnodig met pijnklachten verder moeten leven. In deze tijden van toenemende subspecialisatie waarbij centralisatie van hoogcomplexere zorg gemeengoed aan het worden is (geformaliseerd door onder andere de NENI-normen (Nota Eisen Normen voor Instellingen)), ligt het voor de hand om ook voor de behandeling van vrouwen met endometriose de zorg te optimaliseren door middel van analyse van de zorgbehoefte en het omschrijven van criteria waaraan centra die de zorg voor deze groep patiënten aanbieden zouden moeten voldoen.

In deze kwaliteitsnorm wordt beschreven op welke wijze de zorg voor vrouwen met endometriose regionaal georganiseerd kan worden op twee niveaus (level 1 en 2).

Door het opzetten van regionale netwerken kan de kwaliteit van zorg worden verbeterd door samenwerking op het gebied van zorgprotocollen en het uitwisselen van zorg waarbij level-1- en -2-behandelingen in de daartoe uitgeruste centra kunnen plaatsvinden, evenals onderwijs en opleiding inclusief stages voor aandachtsgebieden en wetenschappelijk onderzoek.

Wanneer een kliniek voldoet aan de criteria voor een level-1- of level-2-centrum en zich als zodanig ook graag wil profileren, kan dit kenbaar gemaakt worden bij de commissie Visitatie van de NVOG. Als de kwaliteitsvisitatie plaatsvindt in de kliniek wordt beoordeeld of de kliniek voldoet aan de criteria van een expertisecentrum. Deze kwaliteitsnorm kan ook als leidraad gebruikt worden om de zorg in de kliniek zodanig te gaan organiseren dat in de toekomst voldaan kan worden aan de criteria. Op deze manier ontstaat er een gefaseerde invoering van expertisecentra in Nederland.

Criteria voor level-1-expertisecentrum Endometriose

Klinisch:

- Laparoscopische behandeling van peritoneale en ovariële endometriose:
 - Adhaesiolyse;
 - diathermische, plasma- of laserablatie en/of excisie van peritoneale en oppervlakkige endometriose;
 - cystectomie met zomin mogelijk schade aan ovariële schors.
- Laparotomisch excideren van kleine buikwandnoduli (<3 cm, niet of beperkt infiltrerend in de onderliggende fascie).

Deze chirurgische ingrepen worden verricht door gynaecologen die affiniteit hebben met (minimaal invasieve) endometriosechirurgie, blijkend uit scholing en ervaring.

Let op: ovariële endometriose kan samen met diepe endometriose voorkomen. Het is van belang dat de behandelaar zich hier van tevoren van bewust is en met patiënte bespreekt welke consequenties dit kan hebben. Een OK kan plaatsvinden in een level-1-centrum wanneer na anamnese, lichamelijk onderzoek en aanvullende diagnostiek (middels echo en/of op indicatie MRI) grote mate van zekerheid is verkregen dat er geen diepe endometriose aanwezig is.

- Fertiliteitsbehandeling: ten minste wordt IUI (Intra-uteriene inseminatie) aangeboden, voor IVF (In vitro fertilisatie) mag verwezen worden naar een ander ziekenhuis

Zorgprofessional:

- Ten minste één van de gynaecologen die zich bezighoudt met endometriose is lid van de NVOG-werkgroep Endometriose.
- Ten minste één van de gynaecologen die zich bezighoudt met endometriose volgt aantoonbaar nascholing op endometriosegebied.

Organisatie:

- Ten minste twee keer per jaar deelname aan regionaal overleg met level-2-expertisecentrum endometriose.

Toetsing:

- Een centrum dat van mening is te voldoen aan de criteria voor een level-1-centrum kan toetsing aanvragen door de NVOG-visitatiecommissie.

Criteria voor level-2-expertisecentrum Endometriose

- Alle items bij level 1.
- Daarnaast ook onderstaande criteria:

Klinisch:

- Multidisciplinaire benadering van patiënte

Een multidisciplinair team bestaat ten minste uit een:

GE-chirurg, uroloog, radioloog (deze drie samen met gynaecoloog ten minste nodig voor MDO (Multidisciplinair Overleg) om OK-indicatie te stellen en voor te bereiden).

Tevens zijn in multidisciplinair team aanwezig: de MDL-arts, pijnspecialist, bekkenfysiotherapeut, psycholoog en verpleegkundige.

- Laparoscopische behandeling van diepe endometriose
- Fertiliteitsbehandeling: alle fertiliteitsbehandelingen worden aangeboden waarbij IVF in satelliet- of transportsetting plaats mag vinden. De fertiliteitsdeskundige en de gynaecoloog, die de chirurgie uitvoert, hoeven niet dezelfde persoon te zijn maar moeten bij voorkeur wel beiden in de level-2-kliniek werkzaam zijn en korte overleglijnen hebben.

Zorgprofessional:

- Ten minste 50 nieuwe patiënten per vakgroep per jaar.^{1,2}
- Ten minste 50 ingrepen voor endometriose per jaar, waarvan ten minste 20 voor diepe endometriose per vakgroep per jaar.^{1,2}

Diepe endometriose is gedefinieerd als: endometriose buiten peritoneum en ovarium (dus vagina, cavum Douglasi, ligamentum sacro-uterina, darm, blaas, ureter, diafragma, thorax). De hierbij behorende chirurgie betreft optimale resectie van de aanwezige endometriose, waarbij darmendometriose kan worden behandeld middels shaving, discresectie of segmentresectie, afhankelijk van de status localis. Hierbij hoort ook uitgebreide buikwand endometriose (noduli > 3 cm, of diep infiltrerend in de onderliggende fascie). Deze haarden vergen vaak uitgebreide resectie waarbij fascieherstel met een mesh noodzakelijk kan zijn, en in verbinding kan staan met intra abdominale endometriose. De ingrepen voor diepe endometriose worden nader gespecificeerd in het Standaard Endometriose Jaarverslag (bijlage 1).

Naar aanleiding van de Nota Eisen Normen voor Instellingen (NENI) versie 1.0 wordt level-1-zorg benoemd als complexe zorg (categorie 2), en level-2-zorg wordt benoemd als hoogcomplexe zorg (categorie 3). De gestelde volumennorm van 20 ingrepen voor diepe endometriose per vakgroep per jaar komt qua aantal overeen met de gestelde norm voor level-3- en -4-laparoscopie, maar wijkt nadrukkelijk af van de verschillende soorten laparoscopische ingrepen die hiertoe worden gerekend. De volumennorm van 20 voor (in principe laparoscopisch uitgevoerde) ingrepen voor diepe endometriose wordt gesteld om kwaliteit van de complexe chirurgie te kunnen waarborgen en om de hiermee gepaard gaande multidisciplinaire zorg voldoende te kunnen onderhouden.

- De gynaecoloog die de chirurgie uitvoert, heeft een leercurve doorlopen van ten minste 50 ingrepen voor diepe endometriose.^{2,3}

Organisatie:

- Registratie in een door de werkgroep opgesteld format ten behoeve van het jaarverslag van aantal nieuwe patiënten, aantal ingrepen, aantal complicaties, patiënttevredenheid etc. (zie bijlage 1)
- Het bijhouden van patiënttevredenheid: patiënttevredenheidssysteem van het ziekenhuis kan gebruikt worden.
- De samenwerking tussen level-1-klinieken en de level-2-kliniek wordt georganiseerd in regio's.
- Het level-2-centrum nodigt de omliggende ziekenhuizen in de regio uit om betrokken te zijn binnen het regionale netwerk waarin het level-2-centrum actief is.

Opleiding:

- Differentiatiestage AIOS voor VPG (Voortplantingsgeneeskunde)/benigne gynaecologie aanwezig, waarin zorg voor endometriose patiënten is ingebed.

Wetenschappelijk onderzoek:

- Deelname aan wetenschappelijk onderzoek (zelf geïnitieerd of in samenwerking met een ander centrum).⁴

Toetsing:

- Een centrum dat van mening is te voldoen aan de criteria voor een level-2-centrum kan toetsing aanvragen door de NVOG-visitatiecommissie

Referenties

1. Maruthappu M, Gilbert BJ, El-Harasis MA, Nagendran M, McCulloch P, Duclos A, Carty MJ. The influence of volume and experience on individual surgical performance: a systematic review. *Ann Surg.* 2015 Apr;261(4):642-7. doi: 10.1097/SLA.0000000000000852.
2. Bendifallah S, Roman H, Rubod C, Leguevaque P, Watrelot A, Bourdel N, Ballester M, Darai E. Impact of hospital and surgeon case volume on morbidity in colorectal endometriosis management: a plea to define criteria for expert centers. *Surg Endosc* (2018) 32: 2003–2011.
3. Khan N, Abboudi H, Khan MS, Dasgupta P, Ahmed K. Measuring the surgical 'learning curve': methods, variables and competency. *BJU Int.* 2014 Mar;113(3):504-8. doi: 10.1111/bju.12197. Epub 2013 Jul 2.
4. Vonlanthen R, Lodge P, Barkun JS, Farges O, Rogiers X, Soreide K, Kehlet H, Reynolds JV, Käser SA, Naredi P, Borel-Rinkes I, Biondo S, Pinto-Marques H, Gnant M, Naftoux P, Ryska M, Bechstein WO, Martel G, Dimick JB, Krawczyk M, Oláh A, Pinna AD, Popescu I, Puolakkainen PA, Sotiropoulos GC, Tukiainen EJ, Petrowsky H, Clavien PA. Toward a Consensus on Centralization in Surgery. *Ann Surg.* 2018 Nov;268(5):712-724. doi: 10.1097/SLA.0000000000002965

Colofon

© 2020 Nederlandse Vereniging voor Obstetrie & Gynaecologie

Autoriserende partijen

Nederlandse Vereniging voor Obstetrie & Gynaecologie (NVOG)
Koninklijk Nederlands Genootschap voor Fysiotherapie (KNGF)

Dagtekening; Utrecht, 12 juni 2020

Kwaliteitsnorm

Een kwaliteitsnorm is een afspraak waaraan zorg moet voldoen voor behoud en bevordering van kwaliteit, eenduidigheid van zorg en inzichtelijkheid, waarop beleid en uitvoeringspraktijk kan worden getoetst. Dit kan een losstaand document zijn of onderdeel zijn van een richtlijn, leidraad of standpunt.

Disclaimer

De NVOG sluit iedere aansprakelijkheid uit voor de opmaak en de inhoud van de voorlichtingsfolders of richtlijn(modules), standpunten, modelprotocollen, leidraden, kwaliteitsnormen etc., alsmede voor de gevolgen die de toepassing hiervan in de patiëntenzorg mocht hebben. De NVOG stelt zich daarentegen wel open voor attentie op (vermeende) fouten in de opmaak of inhoud van deze voorlichtingsfolders of richtlijnen etc. Neemt u dan contact op met het Bureau van de NVOG (e-mail: kwaliteit@nvog.nl).

NVOG

Postbus 20075

3502 LB Utrecht

I: www.nvog.nl

E: kwaliteit@nvog.nl

Bijlage 1 Standaard Jaarverslag Endometriose

1. Poliklinische activiteiten:

- Aantal DBC (G17) endometriose (indien mogelijk onderverdelen in):
 - o Nieuwe patiënten:
 - o Nieuw DBC bij bekende patiënten:
 - o Aantal second opinions

- Met welke (medisch) specialisten werkt u samen?
 - o Chirurg
 - o Uroloog
 - o Radioloog
 - o MDL-arts
 - o Pijnspecialist
 - o Psycholoog
 - o Seksuoloog
 - o Longarts
 - o Cardio thoracaal chirurg

- Is er poliklinische ondersteuning door:
 - o Maatschappelijk werk
 - o Bekkenfysiotherapeut
 - o Diëtist
 - o Gespecialiseerd verpleegkundige

2. Diagnostiek:

Aantal MRI's:.....

3. Aantal chirurgische ingrepen:

Let op: wanneer in 1 ingreep verschillende verrichtingen zijn uitgevoerd mogen deze los geteld worden.

- Eenvoudig (waaronder cystectomie, eenvoudige adhaesiolyse, peritoneale endometriose)
 - o Totaal: Aantal

 - Waaronder
 - o Cystectomie: Aantal
 - o Eenvoudige adhaesiolyse: Aantal
 - o Resectie/coagulatie peritoneale endometriose: Aantal
 - o Overig:

- Complex (diepe endometriose chirurgie)
 - o Totaal: Aantal
 - (facultatief) Multidisciplinair uitgevoerde operaties : Aantal

Waaronder:

- Darm
 - Shaving: Aantal
 - Discoïde resectie: Aantal
 - Segmentresectie: Aantal
 - Overig:

- Ureter
 - Lysis: Aantal.....
 - Neoïmplantatie: Aantal

- Blaas
 - Partiële resectie: Aantal
 - Overig:.....

- Sacrouteriene ligament
 - (partiële) resectie enkelzijdig: Aantal
 - (partiële) resectie dubbelzijdig: Aantal

- Uterus
 - Resectie adenomyosehaard: Aantal
 - Resectie nodus: Aantal
 - Extirpatie: Aantal

- Ovarium
 - cystectomie enkelzijdig/dubbelzijdig
 - Ovariectomie enkelzijdig: Aantal
 - Ovariectomie dubbelzijdig: Aantal

- Tuba
 - Tubectomie enkelzijdig: Aantal
 - Tubectomie dubbelzijdig: Aantal

- Buikwand
 - Nodus in litteken: Aantal
 - Navel: Aantal
 - Overig:

- Diafragma
 - Resectie transabdominaal: Aantal
 - Resectie transthoracaal: Aantal
 - Overig

- Long
 - Resectie: Aantal
 - Pleurodese: Aantal
 - Overig:

- Vagina
 - Partiele resectie: aantal.....

- Overig:

Complicaties:

- Complicaties bij chirurgische ingrepen:
- Aantal:.....
- Aard:.....
- Ernst: (re-operatie, blijvende schade?).....
- Complicaties bij ART:
- Aantal:.....
- Aard:.....
- Complicaties bij zwangerschap:
- Aantal:.....
- Aard:.....

4. Wetenschappelijk onderzoek:

- Aan welk onderzoek neemt u deel:
 - Eigen studies:

 - Participatie aan studies:

- Publicaties:

- Voordrachten symposia en congressen:

5. Samenwerking:

- Samenwerking met andere ziekenhuizen op gebied van endometriosezorg:
 - In de regio:

 - Buiten de regio:

Overige facultatieve items:

Multi Disciplinair Overleg:

- Aantal keer MDO:

- Deelnemende specialisten aan MDO:
 - Chirurg
 - Uroloog
 - Radioloog
 - MDL arts
 - Pijnspecialist
 - Psycholoog
 - Seksuoloog
 - Longarts
 - Cardio thoracaal chirurg
 - Maatschappelijk werk
 - Bekkenfysiotherapeut
 - Diëtist
 - Gespecialiseerd verpleegkundige

- Verslag van het MDO:
 - Genotuleerd
 - Samenvatting in dossier geschreven
 - Teruggekoppeld in een brief naar de verwijzer
 - Wordt niet vastgelegd
 - Anders, namelijk.....

- Bijscholing tijdens MDO:
 - Geen
 - Referaat
 - Korte pitch
 - MDO-observatie
 - Anders, namelijk.....

Patiënttevredenheid:

- Meting patiënttevredenheid:
 - Geen
 - ENDOCARE-evaluatie
 - CQ-index
 - Lokaal tevredenheidsonderzoek uitgevoerd door ziekenhuis
- Uitkomst:

Opleiding/ bijscholing:

- differentiatiestage endometriose: Ja /nee
- Bijscholing van medisch specialisten: Ja / nee
- Bijscholing van verpleegkundigen: Ja / nee
- Andere vorm van opleiding/bijscholing:
- Bijscholing gevolgd door de gynaecologen op het gebied van endometriose:
 - Specificatie:

- **Fertiliteitsbehandeling bij endometriose patiënten:**

- Patiënten met combinatie G17 + F21 (gespecialiseerde voortplantingstechnieken)
Aantal:.....

- **Patiëntenvoorlichting:**

- Participatie in activiteiten van de Endometriose Stichting? Ja / nee
 - Specificatie: